

	આવ્યા તારીખ	૫/૧૦/૨૦૧૫
	દાખલ તારીખ	૫/૧૦/૨૦૧૫
	ફેસલ તારીખ સમયગાળો	૦૧/૭/૨૦૨૨ દી. માસ. વર્ષ

અમદાવાદના મે. એડિ. ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ સાહેબની કોર્ટ નંબર ૨૮માં
, મું.અમદાવાદ
ફિમીનલ કેસ નં:૮૭૫/૨૦૧૫
આંક:

ફરિયાદી:- શિવ શ્યામલાલ ભાટીયા
રહે- એ-૪૧, ઉદ્ધનગર, સોરાબજી કંપાઉન્ડ,
જુના વાડજ, અમદાવાદ.

વિરુદ્ધ

આરોપી :- અશવીનભાઈ અનંતકુમાર સોની
રહે:- બી-૬, નંદનબાગ સોસાયટી, ભીમજીપુરા,
નવા વાડજ, અમદાવાદ.

ગુનો: નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબ

ફરીયાદપક્ષ તરફ:વિ.વ.શ્રી. એન. એમ. શાહ

આરોપીપક્ષ તરફ:વિ.વ.શ્રી. વાય. ઓ. રાઠોડ

-:ચુકાદો:-

(૧) ફરિયાદીનાં ફરિયાદની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે, આ કામનાં આરોપી ફરિયાદીનાં મિત્ર થતાં હોઈ, આરોપીને અંગત કારણોસર નાણાંની જરૂરિયાત ઉભી થતાં ફરિયાદી પાસે હાથઉછીનાં રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦/-ની માંગણી કરતાં, ફરિયાદીએ ટુકડે ટુકડે સદર રકમ આરોપીને આપેલ. આ કામના તહોમતદારે ફરિયાદીનાં નાણાં પરત ચુકવવા માટે પાર્ટ પેમેન્ટ પેટે સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, નવા વાડજ શાખા, અમદાવાદનો રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/-નો ચેક નં.૬૮૨૫૫૯, તા. ૧૬/૭/૨૦૧૫ ના રોજનો ચેક પોતાની સહી કરીને ફરિયાદીને આપેલ. તે ચેક આપતી વખતે આરોપીએ ફરિયાદીને એવો પાકો વિશ્વાસ, વચન અને ભરોસો આપેલ કે, તે ચેક બેંકમાં રજુ કરતાં અચૂકપણે સ્વીકારાઈ જશે. તે બાદ ફરિયાદીએ આરોપીની સૂચના મુજબ તે ચેક પોતાનાં ખાતાવાળી કોટક મહિન્દ્રા, નારણપુરા શાખામાં જમાં કરાવતાં, તે "ફંડ ઇન્સફિસિયન્ટ"નાં શેરા સાથે તા. ૧૧/૮/૨૦૧૫ નાં રોજ પરત થયેલ અને તે અંગેનાં ચેક રિટર્ન મેમાથી ફરિયાદીને જાણ થયેલ, ફરિયાદીએ પોતાનાં વિ.વ.શ્રી મારફતે આરોપીને તેનાં ખરાં અને સાચા સરનામે પોતાની લેણી રકમની માંગણી માટેની નોટીસ, તા.૧/૯/૨૦૧૫ નાં રોજ મોકલાવેલ, સદર નોટીસ તા. ૩/૯/૨૦૧૫ના રોજ અમદાવાદ મુકામે તથા તા. ૫/૯/૨૦૧૫ ના રોજ મુંબઈ મુકામે આરોપીને બજી જવા છતાં આરોપીએ ફરિયાદીની કાયેદસરની લેણી રકમ ચુકવી આપેલ નહીં જેથી, ફરિયાદીએ નેગોશિએબલ ઇનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ અન્વયે હાલની ફરિયાદ દાખલ કરેલ છે.

(૨) હાલની ફરિયાદ દાખલ થતા ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ-

૨૦૦ મુજબ ફરીયાદીનું વેરિફિકેશન નોંધી, આરોપી સામેના ગુન્હાનું સંજ્ઞાન લઈ, ફરીયાદ ફોજદારી કેસ રજીસ્ટરે નોંધી, આરોપી સામે ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ-૨૦૪ મુજબ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ મુજબના ગુન્હાનો સમન્સ કરવામાં આવેલ હતો. પરંતુ આરોપી હાજર ન થતા ફરીયાદીએ આરોપી સામે પકડ વોરંટ ઈશ્યુ કરવા અરજી આપેલ જે ન્યાયના હિતમાં મંજૂર કરી આરોપી સામે પકડ વોરંટ ઈશ્યુ કરવામાં આવેલ અને જેના અનુસંધાને આરોપી અદાલત સમક્ષ હાજર થતા, આરોપીને સંહિતાની કલમ-૨૦૭ અન્વયે ફરીયાદ અને તેના સાધનિક કાગળોની નકલો વિના મૂલ્યે મળી ગયેલ છે તેની ખાત્રી કર્યા બાદ આરોપીની આંક-૬થી પ્લી નોંધતા, તેણે તેની સામેનો આક્ષેપિત ગુન્હાનો ઈન્કાર કરેલ હતો. જેથી, આરોપી સામે ઈન્સાફી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ-૨૭૩ મુજબ આરોપીની હાજરીમાં ખુદી અદાલતમાં આગળ ચલાવવામાં આવેલ હતી.

- (૩) ફરીયાદપક્ષ તરફથી પોતાનો કેસ પુરવાર કરવા નીચે મુજબના મૌખિક તથા લેખિત દસ્તાવેજ પુરાવા રેકર્ડ પર લાવવામાં આવેલ છે.

—:મૌખિક પુરાવો—

સા.નં	નામ	આંક
૧	ફરીયાદી શ્રી શિવ શ્યામલાલ ભાટીયાનાઓનું સરતપાસનું સોગંદનામું	૩

—:દસ્તાવેજ પુરાવો:—

અ.નં	વિગત	આંક
------	------	-----

૧	આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ ચેક નં. ૬૮૨૫૫૯ અસલ	૭
૨	ચેક નં. ૬૮૨૫૫૯ નો અસલ રીટર્ન મેમો	૮
૩	આરોપીને આપેલ ડીમાન્ડ નોટીસની સ્થળપ્રત	૯
૪	આરોપીને અમદાવાદના સરનામે નોટીસ રજુ. એડી. કર્યા અંગેની અસલ પહોંચ	૧૦
૫	આરોપીને મુંબઈનાં સરનામે નોટીસ રજુ. એડી. કર્યા અંગેની અસલ પહોંચ	૧૧
૬	આરોપીને મુંબઈનાં સરનામે નોટીસ બજયા અંગેનો પોસ્ટખાતાનું એકનોલેજમેન્ટ	૧૨
૭	આરોપીને અમદાવાદનાં સરનામે નોટીસ બજયા અંગેનું પોસ્ટખાતાનું એકનોલેજમેન્ટ	૧૩

આ સિવાય ફરીયાદપક્ષે વધુ કોઈ પુરાવો રેકર્ડ ઉપર આવેલ નથી.

ફરિયાદપક્ષે આંક ૧૬થી કલોક્કિંગ પુરસીસ રજુ કરી વધુ પુરાવો આપવા માંગતા ન હોવાનું જાહેર કરેલ છે.

(૪) ફરિયાદપક્ષે વધુ પુરાવો આપવા માંગતાં ન હોવાનું આંક ૧૬ ની પુરસીસથી જાહેર કરેલ છે. ત્યારબાદ ફિ.પ્રો.કોડની કલમ-૩૧૩ અન્વયે આરોપીનું વિશેષ નિવેદન નોંધવામાં આવતા આરોપીએ આક્ષેપયુક્ત ગુનાનો ઇન્કાર કરી વિશેષમાં જણાવેલ છે કે , " ફરિયાદી દ્વારા આરોપીને ખોટી રીતે કેસમાં ફસાવવા માટે ફરિયાદ દાખલ કરેલ છે અને ઘાક ઘમકીથી ચેક લીધેલ છે. " તેમજ પોતે વધુ પુરાવો આપવા માંગતાં ન હોવાની રજૂઆત કરેલ છે.

(૫) ફરીયાદી તરફે વિ.વ.શ્રીનાઓએ આંક ૧૭ થી લેખિત દલીલ રજુ કરેલ છે. આ કામે આરોપી જાતે કે તેમના વિ.વ.શ્રી. મારફતે કોર્ટમા હાજર રહેલ નથી કે કોઈ

રજુઆત કરવામા આવેલ નથી. સમગ્ર કેસ રેકર્ડ વંચાણે લેવામા આવેલ છે.

(૬)

-:મુદ્દા:-

મુદ્દા નં.૧, શું ફરીયાદ પક્ષ નિ:શંકપણે સાબિત કરે છે કે, આંક- ૭ વાળો ચેક આરોપીએ તેના કાયદેસરના દેવાની ચુકવણી માટે ફરીયાદીને આપેલ છે ?

મુદ્દા નં.૨. શું ફરીયાદપક્ષ નિ:શંકપણે સાબિત કરે છે કે , આરોપીએ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાને પાત્ર ગુનો કરેલ છે ?

મુદ્દા નં.૩. શું હુકમ ?

(૭) ઉપરોક્ત મુદ્દાના જવાબો તથા કારણો નીચે મુજબ છે.

મુદ્દા નં. ૧:- હકારાત્મક

મુદ્દા નં. ૨:- હકારાત્મક

મુદ્દા નં. ૩:-આખરી હુકમ મુજબ

નિર્ણય માટેનાં કારણો

મુદ્દા નં ૧ અને ૨:-

(૮) આ કામે આરોપી વિરુદ્ધ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ ના ગુનાનો આરોપ મુકવામાં આવેલ છે. જેથી, આ કામે ફરીયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતાં પહેલાં આરોપી વિરુદ્ધ આક્ષોપિત નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ અને તેની સાથે સંલગ્ન કલમ-૧૪૨ ની કાનૂની જોગવાઈઓ ને ધ્યાને લેતાં,

કલમ:-૧૩૮ ખાતામાં અપૂરતા ભંડોળ વગેરેને કારણે ચેકનો અસ્વીકાર:

સમગ્ર રીતે અથવા અંશતઃ કોઈપણ દેવુ કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે,કોઈ વ્યક્તિ પોતે નિભાવતો હોય તેવા ખાતા ઉપરનો ચેક એ ખાતામાંથી બીજી વ્યક્તિને

નાણાની ચૂકવણી કરવા માટે બેંકરને લખે અને એવા ચેકની ચૂકવણી કર્યા વિના બેંક એ પરત કરે, કારણ કે એ ખાતામાંથી જમા રકમ ચેકના સ્વીકાર માટે અપુરતી છે અથવા તો બેન્ક સાથે સમજૂતીની કરેલી વ્યવસ્થા કર્યા મુજબ ચેકની રકમ એ રકમ કરતા વધારે છે ત્યારે, આવી વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો ગણાશે અને આ કારણની કોઈ અન્ય જોગવાઈઓને બાદ ન આવે તેને બે વર્ષ સુધીની કેદની શિક્ષાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. પરંતુ એમ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે,

(એ) જ્યાં સુધી, ચેક લખ્યાની તારીખથી ત્રણ માસ અથવા તે કાયદા માન્ય હોય તે મુદત એ બેમાંથી જે વહેલી હોય તે મુદતમાં તેવો ચેક બેન્કમાં રજુ કરવામાં આવ્યો ન હોય.

(બી) જ્યાં સુધી તે ચેકનો પેઈ અથવા યથાક્રમ ધારક, જેમ હોય તેમ, તે ચેક વાળચૂકવ્યો પરત આવ્યાની બેન્ક તરફથી તેને માહિતી મળ્યાના 'ત્રીસ દિવસોની અંદર' તે ચેક લખનારને લેખિત નોટીસ આપીને તેવી રકમની ચૂકવણીની માગણી કરે નહીં અને

(સી) જ્યાં સુધી એવો ચેક લખનાર, ચેકના નાણા લેનાર પેઈને અથવા તે ચેકમાં યથાનુક્રમ ધારકને જેમ હોય તેમ, ઉપરોક્ત નોટીસ મળ્યાના પંદર દિવસમાં એ રકમની ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય નહીં ત્યાં સુધી કલમમાંનું કશું જ લાગુ પડશે નહિ.

સ્પષ્ટીકરણ:- આ કલમના હેતુ માટે " દેવુ અથવા અન્ય જવાબદારી' એટલે કાયદેસર રીતે જેનો અમલ કરાવી શકાય તેવું દેવુ અથવા અન્ય જવાબદારી એવો થાય છે.

કલમ:-૧૪૨ : ગુનાની નોંધ લેવા બાબતે :

સને ૧૯૭૩ ભારતીય ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતામાં ગમે તે સમાવેશ થતો હોય તેમ છતાં (૧) ચેકના ધારણકર્તાની તરફેણમાં ચૂકવણી થાય છે તેવી વ્યક્તિની લેખિત ફરીયાદ વગર આ કાયદાની કલમ-૧૩૮ અન્વયે સજાપાત્ર ગુનાને કોર્ટ ધ્યાનમાં લેશે નહીં. (૨) આ કાયદાની કલમ-૧૩૮ (૩) હેઠળ ઉત્પન્ન થતા ફરીયાદના કારણથી એક મહીનામાં આવી ફરીયાદ ન્યાયાલયમાં કરવામાં આવી હોય.પરંતુ "જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ફરીયાદની નોંધ અદાલત દ્વારા નકકી કરેલ સમય પછી પણ લઈ શકાશે, જો ફરીયાદી અદાલતને સંતોષ આપે કે આવા સમયમાં ફરીયાદ ન કરવા માટે તેને પુરતું કારણ હતું." (૩) આ કાયદાની કલમ-૧૩૮ અન્વયે સજાપાત્ર કોઈપણ ગુનાની ટ્રાયલ મેટ્રોપોલીટન મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ મેજિસ્ટ્રેટ દરજ્જાની સિવાયની કોઈપણ અદાલત પગલા લઈ શકશે નહીં. (૪) પરત થયેલ ચેક માટે એકજ વખત ગુનાનું કોન્નિજન્સ લઈ શકાય. પાવર ઓફ એટર્નીની રૂએ આપેલ ચેક પરત થાય તો પણ પાવર ઓફ એટર્ની ધારક કુલમુખત્યાર ઉપર ફરીયાદ કરી શકાય અથવા કુલમુખત્યારની ગેરહાજરીમાં કુલમુખત્યારનામુ આપનાર સામે ફરીયાદ થઈ શકે.

(૮.૧) આમ, ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ નો ગુનો જોઈએ તો તેના તત્વો નીચે મુજબ છે.

૧: કોઈ કાયદેસરના દેવા કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે ચેક આપવામાં આવેલો હોવો જોઈએ.

૨: ચેકના લખનાર વ્યક્તિના ખાતામાં અપુરતા નાણા ભંડોળના કારણે જ

ચેકનો અનાદર થયેલ હોવો જોઈએ.

૩: ચેક લખ્યા તારીખથી ત્રણ માસની સમયમર્યાદામાં કલીયર થવા માટે બેન્કમાં રજુ થયેલ હોવો જોઈએ.

૪: ચેકનો અનાદર થયાબાદ બેન્ક તરફથી માહિતી મળ્યાના ૧૫ દિવસની અંદર(હવે સુધારો થયા બાદ ૩૦ દિવસની અંદર) ચેક લખનારને લેખિત ડીમાન્ડ નોટીસ આપીને ચેકમાંની રકમની માગણી કરેલી હોવી જોઈએ.

૫: નોટીસ મળ્યાના ૧૫ દિવસમાં આરોપી ચેકની રકમ ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવો જોઈએ.

૬: દેવુ કે જવાબદારી કાયદેસર રીતે અમલ કરાવી શકાય તેવી હોવી જોઈએ.

આમ, ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાનાં તત્વો સાબિત થયા બાદ આ કામનાં આરોપી વિરુદ્ધ કલમ-૧૩૮ અન્વયે અનુમાનની સંભાવના કાયદા દ્વારા પ્રસ્થાપિત કરેલ છે. જે સંદર્ભે કલમ-૧૩૮ નું પ્રાવધાન જોવામાં આવે, તો-

139. Presumption in favour of holder.—It shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque, of the nature referred to in section 138, for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability.

આમ, કલમ-૧૩૮ અન્વયે જ્યારે જ્યાં સુધી વિપરીત પુરવાર કરવામાં આવે નહિ, ત્યાં સુધી અનુમાન કરવામાં આવશે, કે ચેકનાં ધારકે કલમ-૧૩૮ માં જણાવેલ ચેક કોઈ પણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીને પૂરેપૂરી અથવા અંશતઃ ચૂકવણી માટે મેળવ્યો હતો.

આ તબક્કે કલમ-૨૦ ની જોગવાઈઓને ધ્યાને લેવામાં આવે, તો-

20. Inchoate stamped instruments.—Where one person signs and delivers to another a paper stamped in accordance with the law relating to negotiable instruments then in force in 1[India], and either wholly blank or having written thereon an incomplete negotiable instrument, he thereby gives prima facie authority to the holder thereof to make or complete, as the case may be, upon it a negotiable instrument, for any amount specified therein and not exceeding the amount covered by the stamp. The person so signing shall be liable upon such instrument, in the capacity in which he signed the same, to any holder in due course for such amount; provided that no person other than a holder in due course shall recover from the person delivering the instrument anything in excess of the amount intended by him to be paid thereunder.

આમ, કલમ-૨૦ અનુસાર જ્યારે કોઈ વ્યક્તિએ સહી કરીને કોઈ પાણ ખત આપેલ હોય, ત્યારે તે ખત વટાવવાની યથાનુક્રમે ધારકને જવાબદારી મળેલ છે અને તે સહી કરેલો ચેક વટાવી શકવા માટે અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે. આ તબક્કે કલમ-૧૧૮ નાં નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ અન્વયેનાં જે અનુમાનો છે, તે સંદર્ભેની જોગવાઈ જોવામાં આવે, તો-

118. Presumptions as to negotiable instruments.
Until the contrary is proved, the following presumptions shall be made:

- (a) **of consideration.** that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument, when it has been accepted, indorsed, negotiated or transferred, was accepted, indorsed, negotiated or transferred for consideration;
- (b) **as to date.**that every negotiable instrument bearing a date was made or drawn on such date;
- (c) **as to time of acceptance.**that every accepted bill of exchange was accepted within a reasonable time after its date and before its maturity;
- (d) **as to time of transfer.**that every transfer of a negotiable instrument was made before its maturity;
- (e) **as to order of indorsements.** that the indorsements appearing upon a negotiable instrument were made in the order in which they appear thereon;
- (f) **as to stamp.**that a lost promissory note, bill of exchange or cheque was duly stamped;
- (g) **that holder is a holder in due course.**that the holder of a negotiable instrument is a holder in due course: Provided that, where the instrument has been obtained from its lawful owner, or from any person in lawful custody thereof, by means of an offence or fraud, or has been obtained from the maker or acceptor thereof by means of an offence or fraud, or for unlawful consideration, the burden

of proving that the holder is a holder in due course lies upon him.

આમ, ઉપરોક્ત જોગવાઈ અનુસાર કોઈ પણ નેગોશીએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ સંદર્ભે, અવેજ વિશે, તારીખ વિશે, સ્વીકારવાનાં સમય વિશે, તબદીલીના સમય વિશે, શેરાઓનાં ક્રમ વિશે, સ્ટેમ્પ વિશે તથા ધારક યથાક્રમે ધારક છે, એમ માની લેવા વિશેની જોગવાઈ કરવામાં આવેલી છે. આમ, ઉપરોક્ત કલમ-૨૦, ૧૧૮ તથા ૧૩૮ નાં પ્રાવધાનોને જોતાં, જ્યાં સુધી વિરુદ્ધનું સાબિત ન થાય, ત્યાં સુધી ધારક સંદર્ભેનાં અનુમાનોની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.

- (૯) ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ સાથે કલમ-૧૩૮ ની જોગવાઈઓ સાથે પુરાવાને મૂલવવામાં આવે, તો જ્યારે કોઈ પણ વ્યક્તિએ સમગ્ર કે અંશતઃ દેવાની જવાબદારીઓ અદા કરવા માટે પોતે નિભાવતો હોય, તે ખાતાનો ચેક બીજી વ્યક્તિને નાણાંની ચૂકવણી માટે આપે, ત્યારે કલમ-૧૩૮ ની જોગવાઈ લાગૂ પડી શકે અને તે સંદર્ભે તે ચેક સમય-મર્યાદામાં બેન્કમાં રજૂ કરવાનો રહે છે તથા ચેક ભરપાઈ થયા વગર પરત ફરે અને બેન્ક પાસેથી તેની માહિતી મળે, તેનાં ૩૦ (ત્રીસ) દિવસની અંદર નોટિસ આપવાની રહે છે અને તે નોટિસ મળ્યાથી ૧૫ (પંદર) દિવસની અંદર, ચેક લખનાર ચેકનાં નાણાં લેનારને જો ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો કાયદાનું કોન્સીડરેન્સ લઈ શકાય અને કલમ-૧૩૮નો ગુનો બની શકે. જે સંદર્ભે રેકર્ડ ઉપર આવેલ પુરાવો જોવામાં આવે તો, આ કામે ફરિયાદીએ પોતાનો કેસ પુરવાર કરવા માટે આંક-૩ થી સર તપાસ નું સોગંદનામું રજુ કરેલ છે. જેમાં ફરિયાદની હકીકતને વળગી રહેલ છે. ફરિયાદની હકીકતનું ઉપરોક્ત વર્ણન કરવામાં

આવેલ હોય, અત્રે સદર હકીકતોને ફરીથી દોહરાવવામાં આવેલ નથી. હાલના કેસમાં રજૂ પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે તો, આંક ૭ થી અસલ ચેક, આંક ૮ થી અસલ રીટર્ન મેમો તથા આંક ૯ થી ડિમાન્ડ નોટિસની સ્થળપ્રત રજૂ કરેલ છે. આ કામના ફરિયાદીએ પોતાની ફરિયાદ તથા સર તપાસના સોગંદનામા જણાવ્યા મુજબ આ કામનાં આરોપીએ ફરિયાદીને ફરિયાદીનાં નાણાં પરત ચુકવવા માટે પાર્ટ પેમેન્ટ પેટે સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, નવા વાડજ શાખા, અમદાવાદનો રૂ. ૨,૫૦,૦૦૦/-નો ચેક નં.૬૮૨૫૫૯ ,તા. ૧૬/૭/૨૦૧૫ ના રોજનો ચેક પોતાની સહી કરીને ફરિયાદીને આપેલ. તે બાદ ફરીયાદીએ આરોપીની સૂચના મુજબ તે ચેક પોતાનાં ખાતાવાળી કોટક મહિન્દ્રા, નારણપુરા શાખામાં જમાં કરાવતાં, તે "ફંડ ઇન્સફિસિયન્ટ"નાં શેરા સાથે તા. ૧૧/૮/૨૦૧૫ નાં રોજ પરત થયેલ અને તે અંગેનાં ચેક રિટર્ન મેમાથી ફરિયાદીને જાણ થયેલ, ફરીયાદીએ પોતાનાં વિ.વ.શ્રી મારફતે આરોપીને તેનાં ખરાં અને સાચા સરનામે પોતાની લેણી રકમની માંગણી માટેની નોટીસ, તા.૧/૯/૨૦૧૫ નાં રોજ મોકલાવેલ, સદર નોટીસ તા. ૩/૯/૨૦૧૫ના રોજ અમદાવાદ મુકામે તથા તા. ૫/૯/૨૦૧૫ ના રોજ મુંબઈ મુકામે આરોપીને બજી જવા છતાં આરોપીએ ફરિયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ ચુકવી આપેલ નહીં જેથી, ફરીયાદીએ નેગોશીએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ-૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ અન્વયે હાલની ફરીયાદ તા. ૫/૧૦/૨૦૧૫ ના રોજ દાખલ કરેલ છે. આમ, ફરિયાદીએ નેગો. ઇન્સ્ટ્રુ. એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબ ચેક બેંકમાં રજૂ કરવાથી લઈને ફરીયાદ દાખલ કરેલ ત્યાં સુધીની તમામ કાયદાકીય જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવેલ છે તેમજ હાલની ફરિયાદમાં નેગોશિએબલ

ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ તથા ૧૪૨ અન્વયે સ્ટેચ્યુટરી જોગવાઈઓનું પાલન થયેલ છે તેમજ સમય મર્યાદામાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે. આમ, ફરિયાદીએ "Execution of Cheque" પુરવાર કરેલ છે.

હવે એ નક્કી કરવાનું રહે છે કે, આ કામનાં આરોપી એક્ટ - ૧૮૮૧ની કલમ ૧૩૮ હેઠળનાં ફરિયાદીની તરફેણનાં અનુમાનનું ખંડન કરવામાં સફળ રહેલ છે કે કેમ?

(૧૦) આ કામે બચાવપક્ષે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ થકી ફરિયાદીના ફાયનાન્સિયલ કેપેસિટી અંગે બચાવ બચાવ લીધેલ છે કે, " ફરિયાદી જૂલાઈ ૨૦૧૪નાં અરસામાં વાર્ષિક દોઢથી બે લાખ આવક ધરાવતાં હતાં. "

પરંતુ, , બચાવપક્ષ દ્વારા ફરિયાદીની ઉલટતપાસ થકી રેકર્ડ ઉપર એવી હકીકત આવેલ છે કે, ફરિયાદવાળો વ્યવહાર ટુકડે ટુકડે હાથઉછીના નાણાંનો છે. ફરિયાદીએ એક સાથે તકરારી રકમ આરોપીને આપેલ નથી. જે એટલી માતબર રકમ નથી કે, સામાન્ય રીતે કોઈ વ્યક્તિ એકત્ર કરી ન શકે. ફરિયાદવાળા વ્યવહારની રકમ ધ્યાને લેતાં અને ફરિયાદીનું આર્થિક સ્ટેટસ ધ્યાને લેતાં, ફરિયાદીની ફાયનાન્સિયલ કેપેસિટી સંબંધેની દલીલ આ તબક્કે ટકી શકે તેમ નથી. વધુમાં, ફરિયાદીની આવક અને ફરિયાદીનાં ખર્ચ, બચત સંદર્ભે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ થકી આવી કોઈ હકીકત રેકર્ડ ઉપર રજુ કરવામાં આવેલ નથી. તકરારી ચેકમાં આરોપીએ પોતાની સહી તથા ચેક પોતાનાં ખાતાનો હોવાની હકીકત સ્પષ્ટપણે સ્વીકારેલ છે ત્યારે નાણાં આપ્યા બાબતે કોઈ લખાણ લેવામાં આવેલ ન હોવાથી ફરિયાદપક્ષનાં કેસને કોઈ અસર થતી નથી. જેથી, બચાવપક્ષની સદરહું દલીલ ટકી

શકે તેમ નથી.

(૧૧) આ કામે બચાવપક્ષે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ થકી એવો બચાવ લીધેલ છે કે, "ફરિયાદવાળો વ્યવહાર ઇન્કમટેક્સ રીટર્નમાં દર્શાવેલ નથી."

પરંતું હાલનાં કેસમાં બચાવપક્ષે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ થકી કે વિશ્વસનીય સંભવિતતાનાં પ્રાબલ્ય થકી રેકર્ડ ઉપર એવી કોઈ હકીકત રજુ કરેલ નથી કે જેથી ફરિયાદીની ફાયનાન્સીયલ કેપેસિટી બાબતે શંકા ઉત્પન્ન કરી શકાય આ ઉપરાંત બચાવપક્ષ ફરિયાદીની ફાયનાન્સીયલ કેપેસિટી પુરવાર કરવાનો સાબિતિનો બોજો ફરિયાદપક્ષનાં શરિરે શિફ્ટ કરવા કોઈ "પ્રોબેબલ ડિફેન્સ" રેકર્ડ ઉપર રજુ કરેલ નથી. વધુમાં, ફરિયાદવાળો વ્યવહાર ઇન્કમટેક્સ રિટર્નમાં દર્શાવેલ નથી એટલા માત્રથી ફરિયાદપક્ષનો કેસ ફેટલ થઈ જતો નથી. ઇન્કમટેક્સ એક્ટ હેઠળ જો કોઈ ગુનો કરવામાં આવે તો, તે કાયદાનાં પ્રબંધો હેઠળ તેની વિરુદ્ધ પગલાં લઈ શકાય પરંતું ઇન્કમટેક્સ રિટર્નમાં વ્યવહાર દર્શાવેલ નથી તેવાં એકમાત્ર ગ્રાઉન્ડને કારણે ફરિયાદપક્ષનો કેસ ફેટલ થઈ જતો નથી. વધુમાં, ફરિયાદવાળો વ્યવહાર હાથઉછીનાં નાણાંને લગતો છે. ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે એવાં ઇંધાકીય કોઈ ટ્રાન્ઝેક્શન નથી કે જેથી "બુક્સ ઓફ એકાઉન્ટ" ની ગેરહાજરીમાં ફરિયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ બાબતે સંગિદતા અથવા તો શંકા ઉત્પન્ન થતી હોય. જેથી, એકાદ બે હાથઉછીના વ્યવહારની ચોપડે નોંધ કરવામાં આવેલ હોય અને તે રજુ કરવામાં આવેલ ન હોવા માત્રથી ફરિયાદપક્ષનો કેસ ફેટલ થઈ જતો નથી. જેથી, બચાવપક્ષની ઉપરોક્ત દલીલ ટકી શકે તેમ નથી.

(૧૨) આ કામે બચાવપક્ષે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ થકી એવો બચાવ લીધેલ છે કે, "ચેકમાં સહી સિવાયનું લખાણ આરોપીનું નથી."

આ તબક્કે નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટનાં **Bir singh V/s. Mukesh Kumar** ૨૦૧૯(૧) જીએલએચ ૩૩૮ (એસસી), ચુકાદાનાં પેરા ૩૬, ૩૭, ૩૮, ૩૯, ૪૦ ને ટાંકવાનું જરૂરી જણાય છે.

36. The proposition of law which emerges from the judgments referred to above is that the onus to rebut the presumption under Section 139 that the cheque has been issued in discharge of a debt or liability is on the accused and the fact that the cheque might be post dated does not absolve the drawer of a cheque of the penal consequences of Section 138 of the Negotiable Instruments Act.

37. A meaningful reading of the provisions of the Negotiable Instrument Act including, in particular, Section 20, 87 and 139, makes it amply clear that a person who signs a cheque and makes it over to the payee remains liable unless he adduces evidence to rebut the presumption that the cheque had been issued for payment of a debt or in discharge of a liability. It is immaterial that the cheque may have been filled in by any person other than the drawer, if the

38. If a signed blank cheque is voluntarily presented to a payee, towards some payment, the payee may fill up the amount and other particulars. This in itself would not invalidate the cheque. The onus would still be on the accused to prove that the cheque was not in discharge of a debt or liability by adducing evidence.

40. Even a blank cheque leaf, voluntarily

signed and handed over by the accused, which is towards some payment, would attract presumption under Section 139 of the Negotiable Instruments Act, in the absence of any cogent evidence to show that the cheque was not issued in discharge of a debt.

આમ, ઉપરોક્ત કાયદાકીય પરિસ્થિતિ સાથે હાલનાં કેસની હકીકતને ધ્યાને લેવામાં આવે તો, આ કામનાં ફરિયાદી પોતાની ઉલટતપાસમાં ચેકનાં "બોડી રાઈટિંગ" પોતાનાં હસ્તાંક્ષરમાં હોવાની હકીકતનો સ્વિકાર કરે છે. ચેકનાં બોડી રાઈટિંગ ચેકનાં લખનારે જ લખવાનાં તેવો કાયદાનો કોઈ આદેશાત્મક નિયમ નથી. નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટનાં તથા નામ. હાઈકોર્ટનાં વિવિધ ચુકાદા થકી એ પ્રસ્થાપિત થયેલ છે કે, ચેકનાં લખનારે એક વખત પોતાની સહી કરી ચેકનાં ધારણકર્તાને ચેક આપે ત્યારે ચેકનાં બોડી રાઈટિંગ ચેકનાં ધારણકર્તાને ધી નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૨૦ હેઠળ લખવાની સત્તા આપેલ હોવાનું કહેવાય. પરંતું, ચેકનાં લખનારે જે રકમ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ હેઠળ આપવાનું નક્કી કરેલ હોય કે સંમતિ દર્શાવેલ હોય તે રકમ ચેકનાં ધારણકર્તાએ લખવાની રહે છે આ કામે બચાવપક્ષે "પ્રિ-પ્રોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબિલિટી" થકી અથવા તો પુરાવા થકી રેકર્ડ ઉપર એવી કોઈ હકીકત રજૂ કરેલ નથી કે જેથી ચેકનાં લખનારે (આરોપીએ) તકરારી ચેક થકી જે રકમ આપવા સંમતિ દર્શાવેલ હોય અથવા તો આપવાનું નક્કી કરેલ હોય તેનાથી વધુ રકમ તકરારી ચેકમાં લખવામાં આવેલ છે. તેવો બચાવપક્ષનો કેસ નથી. જેથી, ફરિયાદપક્ષનો કેસ "મટિરિયલ ઓલ્ટરેસન"ની વ્યાખ્યામાં પડતો નથી. જેથી

બચાવપક્ષની ઉપરોક્ત દલીલ ટકી શકે તેમ નથી.

- (૧૩) આ કામે બચાવપક્ષે ફિ. પ્રો. કોડની કલમ ૩૧૩ હેઠળનાં વિશેષ નિવેદનમાં એવો બચાવ લીધેલ છે કે, " આરોપીએ ફરિયાદીને સદર ચેક આપેલ નથી પરંતુ આરોપી પાસેથી બળજબરીપૂર્વક આરોપી પાસેથી કોરા ચેકો લીધેલ છે. "

પરંતુ, બચાવપક્ષ તરફે સંભવિતતાના પ્રાબલ્ય થકી અથવા તો પુરાવા રજુ એવી કોઈ હકીકત રેકર્ડ પર લાવેલ નથી કે જેથી ફરિયાદીએ આરોપી પાસેથી બળજબરીપૂર્વક ચેક પડાવી લીધેલ હોવાની હકીકત સાબિત થાય. વધુમાં, આરોપીએ ફરિયાદીએ બળજબરીપૂર્વક ચેક પડાવી લીધેલ હોવાની હકીકતને સાબિત કરવા બચાવપક્ષે હાલનાં કામે કોઈ પોલીસ ફરિયાદ પણ રજુ કરેલ નથી. આમ, સદરહું હકીકત પુરવાર કરવાનો સાબિતિનો બોજો બચાવપક્ષનાં શિરે રહેલ હોવા છતાં, બચાવપક્ષ પુરાવાના અભાવે પોતાના શિરે રહેલ સાબિતીનો બોજો ડિસ્ચાર્જ કરવામાં નિષ્ફળ નિવડેલ છે. જેથી, બચાવપક્ષની સદરહું દલીલ ટકી શકે તેમ નથી.

- (૧૪) હાલના કેસમાં ફરિયાદપક્ષે આંક- ૭ વાળો ચેક રજુ કરી આ ચેક આરોપીએ પોતે સહી કરી ત્યારે નાખી આપેલ હોવાની હકીકત આરોપીએ સ્વિકારેલ હોવા ઉપરાંત ફરિયાદીએ અન્ય પુરાવાથી પણ સાબિત કરેલ છે. વધુમાં ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૬ ની જોગવાઈ જોતાં, આંક- ૭ થી રજુ થયેલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ ચેક છે અને આ એક્ટની કલમ-૬ ની વ્યાખ્યામાં કરવામાં આવેલ સઘળી વિગત આંક- ૭ ના ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટમાં આવી જાય છે. તે જ રીતે આ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ હાલના આરોપીએ ફરિયાદી ધારકને ઈસ્યુ કરેલ છે અને તે ઈસ્યુ કરવા માટેનું કારણ

હાલના ફરીયાદીએ આરોપીને જે નાણાં ઉછીનાં આપેલ હતાં તેની ચુકવણી માટે કરવામાં આવેલ હતું તે હકીકત ફરીયાદપક્ષે પુરાવાથી સાબિત કરેલ છે અને ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ-૧૧૮(એ) મુજબ અત્રેની અદાલતે આ ચેક હાલના આરોપીએ કાયદેસરના અવેજ માટે કરી આપ્યું હતું અથવા લખી આપ્યું હતું તેવું અનુમાન કરેલ છે અને આ અનુમાનનું ખંડન થઈ શકે તેવો કોઈ પુરાવો બચાવપક્ષે રજૂ કરેલ નથી. તે જ રીતે આ એક્ટની કલમ-૧૩૯ અન્વયેની જોગવાઈ જોતાં અત્રેની અદાલતે એવું પણ અનુમાન કરેલ છે કે, આ ચેકનાં નાણાં હાલના ફરીયાદીએ જે આરોપીને હાથ ઉછીના આપેલ હતા તે નાણાં વસુલ લેવા માટે તે હકકદાર હતા અને તે પેટે તેણે મેળવેલ આ ચેકનાં નાણાં તે વસુલ લેવા માટે પણ હકકદાર હતા.

(૧૫) આમ, આ કામે ફરીયાદપક્ષે ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ની મેન્ડેટરી જોગવાઈઓનું પાલન કરી, ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ- ૧૧૮(એ) અને ૧૩૯ ની જોગવાઈઓ સબબ અત્રેની અદાલતે જે અનુમાનો અવેશ વિશે અને ધારક આ ચેકનાં નાણાં વસુલ મેળવવા હકકદાર છે તે અંગેના અનુમાનો વિરુદ્ધમાં બચાવપક્ષે કોઈ ખંડનીય પુરાવો રજૂ કરેલ ન હોવાના કારણસર ફરીયાદપક્ષનો આ કેસ નિઃશંકપણે સાબિત થયેલ હોવાનું અત્રેની અદાલત માને છે. વધુમાં આ કામે ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ માં અવાર-નવાર સમય સાથે કરવામાં આવેલ સુધારા વધારા સહિત આ એક્ટ પાછળનો હેતુ નાણાંકીય વ્યવહારમાં થતી ગેરરીતિઓ અટકાવી આ ગેરરીતિઓ દ્વારા કોઈ વ્યક્તિ તેની નાણાંકીય જવાબદારીમાંથી છટકી ન જાય અને નાણાંકીય વ્યવહાર

ડુબાડવાનો તેનો હેતુ પાર પાડી કોઈ ચેક આપે અને તે બાઉન્સ થાય ત્યારે બેંકો દ્વારા તેમજ અન્ય નાણાંકીય સંસ્થાઓ દ્વારા થતા નાણાંકીય વ્યવહારોની વિશ્વસનીયતા ઘટી જાય છે. એટલે કે આવી વિશ્વસનીયતા ઘટી ન જાય તે માટે આ એક્ટ દ્વારા તાત્કાલીક ધોરણે આવા ડીફોલ્ટરને સજા કરવાનો છે. આ કેસમાં વિગતવાર ચર્ચા કર્યા મુજબ ફરીયાદપક્ષે આ કેસ આરોપી સામે એ હકીકત નિઃશંકપણે પુરવાર કરેલ છે

- (૧૬) આમ ઉપરોક્ત ચર્ચા કર્યા મુજબ ફરીયાદીની હકીકત મુજબ આરોપી પાસે ફરીયાદીની કાયદેસરના લેણા અને જવાબદારી પેટેના હતા, તે હકીકત ફરીયાદીએ પુરવાર કરેલ હોય તેમજ આરોપી તરફે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮, ૧૧૮ મુજબનું અનુમાન ખંડન કરવામા પુરવાર કરી શકેલા ન હોય જેથી આરોપીએ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાપાત્ર ગુન્હો આચરેલ છે તેવું પુરવાર થતું હોય તેથી મુદા નં.૧, ૨ નો જવાબ હકારમા આપી, આ કામના આરોપીને ફિ. પ્રો. કોડની કલમ ૨૫૫(૨) હેઠળ નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ અન્વયે તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવે છે. અત્રે રેકર્ડ પરની હકીકતે આ કામના આરોપી અત્રેની અદાલતમાં સતત ગેરહાજર રહેલા હોય જેથી, નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના શરદ જેઠાલાલ સાવલા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને બીજાઓ, જી.એલ.આર-૨૦૧૭(૩), પેજ નં.૨૩૫૩ ના ચુકાદામાં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટ પ્રસ્થાપિત કરેલ સિદ્ધાંત અનુસાર આરોપીની ગેરહાજરીમાં નીચે મુજબનો મુદ્દા નં.૩ પરત્વે આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

આ ખ રી હુ ક મ

(૧) આ કામના આરોપીને, ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ-૨૫૫(૨) અન્વયે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ની કલમ-૧૩૮ના ગુન્હા સબબ ૧(એક) વર્ષની સાદી કેદની સજા તથા ફિ.પ્રો.કોડની કલમ-૩૫૭(૧) અન્વયે આરોપીએ ફરીયાદીને રૂા. ૨,૫૦,૦૦૦/- અંકે રૂપિયા બે લાખ પચાસ હજાર પુરા વળતર પેટે હુકમની તારીખથી બે માસમાં ચુકવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૨) આ કામના આરોપી વળતરની રકમ ફરીયાદીને ચુકવી ના આપે તો વધુ ૬(છ) માસની સાદી કેદની સજાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૩) આ કામના આરોપી ફરાર હોય આ કામના આરોપીને બીનજામીનલાયક વોરંટ ઈસ્યુ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

આજરોજ મારી સહી કરીને ખુદી અદાલતમા આ હુકમ વાંચી-સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તા. ૦૧/૦૭/૨૦૨૨
અમદાવાદ.

(સાહીલભાઈ રજાકભાઈ મુલતાની)
એડી. ચીફ મેટ્રોપોલીટન મેજિસ્ટ્રેટ,
ને.ઈ.એ. કોર્ટ નં. ૨૮, અમદાવાદ
જીજે ૦૧૧૪૩